

Tahıllar ve Tahıl Koridoru Anlaşması

Prof. Dr. Fevzi Yılmaz

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Savaşan iki devlet, Rusya ve Ukrayna, Türkiye'nin girişimi ve BM'nin desteği ile geçen yıl (2022) Tahıl Koridoru Anlaşması imzalamışlar ve küresel gıda krizini önlemişlerdi. 18 Mart 2023'te sonlanacak olan bu anlaşmanın ikinci defa 60 gün süreyle uzatılması hepimizi sevindirmiştir. Tahıl ve tohum pazarının, küresel kuruluşlar ve şirketler tarafından maksimum güç elde etme adına sık sık manipüle edildiği bilinmelidir. Tahıllar için açlığı önleme bağlamında, ne kadar doğru olduğu hala anlaşılamayan, teknolojik gıda çözümleri (GDO ve hibrit gibi) hep öne sürülmektedir. Geçen yıl imzalanan Tahıl Koridoru Anlaşması en masum küresel eylem olarak gıda krizini önlemiştir, en azından ötelemiştir. Bu makalede tahıllara talep, erişim ve stratejiler tartışılacak ve Tahıl Koridoru Anlaşması'nın önemine vurgu yapılacaktır.

Tahıllar ve doğru beslenme

İnsanoğlunun ana besin kaynakları a) Tahıllar, b) Sebzeler, c) Meyveler, d) Kırmızı Et, e) Tavuk, f) Balık, g) Yumurta ve h) Yağ şeklinde sıralanabilir. Bu besinlerin %60-65'i boğazımızdan geçer. %40'lara yakın olan toplam kayıp alanlarından biri sofralardır, yeni tabirle yemek masalarıdır. Buradaki kayıp affedilmezdir ve bireylerin obur yaşamı, savurganlıkları ve diğer canlıları düşünmezlikleri ile ilgilidir. Gıda erişim sürecinin bu son kaybını önlemek tümüyle elimizde iken, diğer kayıp alanları (tarla, manav ve market gibi) dış etkenleri de içerir. Tedarik zinciri ve lojistikteki kayıplar bazı besinlerde %20'lerdedir. Kayıp, sebzelerde en yüksek mertebede iken, en düşük oran ise tahıllardadır. Toplam tahılın aşağı yukarı yarısı insanlar tarafından besin olarak alınırken, diğer yarısı hayvan yemine ve biyoyakıta gitmektedir. Tahıllar bu yönüyle diğer yedi gıda maddesinden ayrışır. Mısır, pirinç ve buğday tahıl ailesinin en önemli üyeleridir.

Dünya Gıda Programı Başkanlığı geçen yıl, savaş nedeniyle doğan tahıl tedarik krizi sonucu 47 milyon kişinin açlık tehlikesi ile yüzleşeceğini ilan etmişti. Ne iyi ki, Türkiye ve BM tedarik problemini çözdüler ve Ukrayna tahılının peyderpey ülke dışına çıkmasını sağladılar. 2019 rakamları değerlendirmeye alınırsa Rusya ve Ukrayna'nın toplam 192 milyon ton (mt) tahılının çoğu (103 mt) buğdaydır. Küresel pirinç üretiminin hemen hemen tümü yalnızca insanların besini iken, bu buğdayda %75 mertebesindedir. Küresel mısır üretiminin çok azı (%13) insan besini olup, yarısından fazlası hayvan yemi üretimine gitmektedir. Rusya ve Ukrayna az miktarda pirinç ürettiklerinden, bu iki savaşın dışsattımında tahılların insanlar tarafından yenen oranı %37 olup, küresel ortalamanın (%46) altındadır. Görüldüğü gibi dünya toplam tahıl üretimi, insanoğlunun beslenme ihtiyacının çok üstündedir. Problem, tahılların %43'ünü aşkın kısmının hayvan yemi ve biyoyakıt olarak kullanılmasıdır. Hasat edilen tahılın yarısından azının insanlar tarafından tüketilmesi ve biyoyakıtta giden oranının yükselişte olması rahatsız edicidir. Raporlarda, 2010'lu yıllarda tahıl üretiminin dünya genelinde %17 arttığı ve artışların Afrika'daki aç uluslara gittiği belirtilmiştir. Ayrıca, insanlar tarafından kişi başı tahıl tüketim ortalamasının değişmediği ve bunun eti çok tüketen zengin uluslar nedeniyle olduğu vurgulanmıştır. Tahıl tüketim artışı hayvan yemi ve biyoyakıttır. Toplam tahılın 1/10'unun biyoyakıt üretimine gitmesi ve Uluslararası Enerji Ajansı (IEA)'nın 2022 için bu emtiada %5 artış öngörmesi alarm vericidir. En çok mısır eksenli artan biyoyakıt kullanımına karşı, hükümetler (Çin, Almanya ve Belçika gibi) tedbir almaya başlamışlardır. Bugünlerde enerji krizi nedeniyle görülen yakıt fiyat artışı, biyoyakıtta hücumu arttırmıştır ve bu durum küresel iklim krizi açısından rahatsız edicidir. Hayvan besini olarak 2010'daki 770 mt tahıl kullanımı, 2019'da 987 mt'a yükselmiştir. Mısır gibi bazı tahılların yan ürün şeklinde ortaya çıkan kabukları insanın tüketim kolaylığını düşürmektedir. Tahıllarla hayvanları besleme dolaylı olarak insanları sütle, etle ve yumurta ile buluşturma anlamı taşır. Ürüne bağlı olarak verim farklıdır. Büyük baş hayvana (inek gibi) verilen 100 kalorilik yemden et yiyen insana 3 kalorilik besin geçer (%3 verim, en düşük). Bu tavuk eti için %12, yumurta için %22 ve süt için %40'tır (en yüksek verim). Bu bilgiler, bize mısırı ve buğdayı hayvan yemi yerine ekmekte kullanmamızın ve et yerine tahıllı ikame etmemizin daha doğru olacağını vermektedir ("Against the grain", The Economist, June 25th 2022, 81).

Sonuç;

Tahılda fiyatları ve politikaları, küresel şirketler dahil büyük oyuncular belirlemektedir. 3 büyük devletin milyon ton olarak 2019 yılı tahıl üretimleri sırasıyla, Çin:615, ABD:422 ve Hindistan 324'tür. Çin, en büyük üretici olmak yanında dünyanın en büyük tüketicisidir. Örneğin dünyamız toplam nüfusundaki payı yüzde 18 olan Çin'in, 2020 küresel pirinç tüketim payı %30'dur. Çin'in hacimli talepleri ve dışalımını dünyanın öbür yakasını büyük oranda etkiler. ABD'den Çin'in mısır alım artışı yıllık 5 milyon ton iken, bu 2020'de 30 milyon ton olmuştur. Sonuç şaşırtıcıdır. O yıl ABD iç piyasa mısır fiyatı ikiye katlanmıştır. Rusya ve Ukrayna'nın birlikte küresel tahıl ihracatındaki payları %29'dur. Savaş, engelleme ve boykot dünya tahıl fiyatlarını 2 kat arttırmış iken, Tahıl Koridoru Anlaşması ile fiyatlar düşmüş ve eski değerine yaklaşmıştır.

Uzun vadeli tahıl politikası için iki husus öne çıkar: i) Et tüketimini azaltmalıyız, gezegenimiz dostu tahıl ve kabuklu meyve tüketimini önemsemeliyiz. ii) Tahılı, enerji obur düzenin parçaları olan hayvan yemi ve biyoyakıtta kullanmaktan vaz geçerse geleceğimiz için ve iklim stresini düşürmek için en doğru kararı vermiş olacağız. İlave olarak bir yaman çelişki de aklımızda olmalıdır: Dünyada yüz milyonlarca kişi açlıkla (gıdaya erişememe) boğuşurken, bir o kadarı da çok yemekten (obeziteden) dolayı hasta oluyor ve gıdaların %30'u aşkın kısmı da çöpe gidiyor.